

Cela, company de viatge a peu

Ell era un inventor, transformava les persones i els fets com més li convenia al seu estil

Camilo José Cela va néixer a Padrón (la Corunya) l'11 de maig del 1916 i va morir a Madrid el 17 de gener del 2002. L'escriptor, periodista i editor va rebre el premi Nobel de literatura el 1989. El recordem llegint 14 fragments del llibre *Relacions particulars* (<http://lacampanaeditorial.com/llibre-296/>), en què Josep Maria Espinàs explica les anècdotes, les experiències i les reflexions nascudes arran del vincle que compartien. Obrim el pany a les seves trobades a Barcelona, al viatge a peu que van fer al Pallars i a la Vall d'Aran i a la nit en què presenciarien com la Real Academia l'acceptava com a membre.

Foto: Editorial La Campana

1. Recordo un cas d'agudesia. El teòric rival de Cela com a novel·lista era, aleshores, Zunzunegui, però Cela no pronunciava mai el seu cognom, perquè assegurava que duia desgràcia a qui el pronunciés. I ningú l'havia de pronunciar davant d'ell. Si era indispensable al·ludir a Zunzunegui, era obligat dir «Zeta-Zeta». Quan Cela acabava de publicar *La Catira*, una novel·la ambientada a Venezuela, va venir a Barcelona i en una reunió -jo hi era- una periodista d'aquell país li va dir que Zunzunegui també era conegut a Sud-amèrica. El comentari de Cela, immediat, va ser -amb aquella veu rotunda-: «No hemos podido evitarlo.»

2. Cela, a vegades, tenia alguna cosa de *señorito*. I una tendència, que sovint hi està vinculada, a la proclamació de l'activitat del sexe. Algú va fer córrer -potser ell mateix- i qui sap si és veritat, que quan practicava l'acte sexual, en el moment d'ejacular cridava «¡Viva España!». En qualsevol cas, recordo molt bé una nit, quan després de sopar amb ell, els amics ens vam repartir, cada u a casa seva, i jo vaig acompanyar Cela al seu hotel, aleshores a la Gran Via, perquè em venia de pas cap a casa. Quan érem a la porta de l'hotel, i se suposava que aniria a dormir, Cela em va demanar cinc-centes pessetes, fent-me entendre que volia anar de putes.

3. Que les cinc-centes no estranyin a ningú, parlo de fa molt de temps. Jo, aleshores, era jove, tenia uns ingressos escassos i acostumava a dur molts pocs diners a la butxaca. [...] Havíem quedat que l'endemà jo passaria per l'hotel, el recolliria i aniríem a dinar. I així ho vaig fer. El vaig trobar estirat al llit. A la tauleta de nit hi havia un bitllet de cinc-centes pessetes. «Cógelo», em va dir, «y gracias por el préstamo.» M'hauria d'excusar per la meva hipòtesi: vaig tenir la impressió que aquell bitllet era el mateix que jo li havia deixat. Que Cela no havia anat enlloc, que quan jo vaig desaparèixer va tornar a entrar a l'hotel. Que es tractava de «fer veure», de quedar com el *señorito de provincias* quan arriba a una capital. Naturalment, no puc estar-ne segur, i de tota manera valia la pena l'engany, si és que n'hi havia, per sentir l'explicació que em va donar el geni que estava estirat al llit: «Estoy muerto, Josep Maria. Ayer fue terrible, me tocó una puta gimnástica.»

4. [Referint-se al viatge a peu que van fer junts al Pallars i a la Vall d'Aran] En una carta del 30 de juliol de 1956, Cela em parla divertidament del vestuari que farà servir. «A la cabeza yo llevo una boina, la única prenda que permite tumbarse en cualquier lado e incluso dormir con ella, sin quitársela. Me calzo con unos zapatos viejos y cómodos, jamás con alpargatas: ruin prenda que hincha los tobillos y recoge todas las espinas del camino. Un pantalón de paño, dos o tres camisas caqui, un suéter y una chaqueta de pana completan mi anticaracterización. Suelo usar calcetines de lana. Llevo además un morral y un tabardo. Debe huirse de maletas y necesers y, en general, de todo aquello que hubiera de llevarse en la mano, que puede adornarse con un bastón. Por donde vamos a caminar, es posible que no haya que llevar ni cantimplora. Una navaja y ocho o diez duros tampoco vienen mal.»

5. Com a company de viatge va ser una persona discreta, agradable, sense cap excentricitat. Tampoc especialment divertida. Un viatge a peu es fa amb els peus, però també amb notables dosis de silenci. Sense periodistes ni fotògrafs. I quan parlàvem, ho fèiem per comentar aspectes anecdòtics de la caminada. És clar que Cela va fer alguna petita broma sobre els diners. Els portava jo, perquè era l'encarregat de pagar-ho tot, i quan se m'acabaven, els companys em donaven les pessetes necessàries. A Viella em va dir: «¿Nos vas a permitir el despilfarro de pedir para comer una botella de Cune?» Creador de personatges, Cela em va atribuir en algun moment la condició de purità, de partidari de la continència i l'austeritat. Era un joc inofensiu, fins i tot afectuós.

6. Jo vaig escriure el meu llibre del viatge molt aviat, i al cap d'un any era al carrer. Em van pagar 4.000 pessetes. Cela va publicar el seu llibre set anys després, i sospito que abans de posar-se a escriure'l ja havia cobrat bastants més diners que jo. He de dir que no sé com s'ho va fer per escriure el seu viatge. No recordo que mai s'aturés a fer anotacions en un bloc, potser ho feia de nit, tancat a la seva habitació, però més aviat li agradava dormir. El meu llibre, que ja s'havia publicat, ¿li va servir de guió? La meva maliciosa hipòtesi podria basar-se en una frase que un dia va dir: «Yo tengo el atlas Stiller, que llega a precisar donde hay un bosquecillo de encinas.»

7. Amb més convicció puc dir que, durant el viatge, Cela em va semblar un home amb poca curiositat, i això em va sorprendre. Va aconseguir desconcertar-me del tot quan vam acabar la primera etapa, en una fonda de Baro. Després de sopar, relaxats, fumant, em va fer aquesta pregunta increïble: «Bueno, Josep Maria, ¿qué hemos visto hoy?» Reconec que Cela em va decebre bastant. Caminava sense interessar-se per res? No sé amb quin pretext no la vaig contestar. Com podia preguntar-me «què havíem vist?». El plural era absurd. Dos escriptors no

veuen mai el mateix, ni de la mateixa manera. El mateix passa amb dues persones qualssevol, que no valoren igual el mateix fet. Però, què havíem vist, avui? Podia fer una llista, és clar: el Col·legats, l'Argenteria, les ruïnes de l'hostal de Morrerres, les salines de Gerri, el menjador de ca la Dolors... Però com ho havia vist cada u? Això, el com, és la diferència, és la interpretació, és la literatura.

8. Quan vaig llegir el seu llibre vaig recordar aquell «¿Qué hemos visto hoy, Josep Maria?». Perquè en les seves pàgines moltes experiències compartides havien desaparegut i, en canvi, hi havia personatges i diàlegs inventats. No li ho vaig retreure mai. Ni ara. Ja he parlat, abans, de l'escassa curiositat observadora de Cela. Ell era un inventor. Transformava les persones i els fets com més li convenia al seu estil. Hi havia moltes notícies -tretes de no sé on- sobre les valls i les muntanyes del Pallars i de l'Aran, especialment sobre les que no havíem trepitjat. De fet, el viatge, llegit, era més celià que pallarès i aranès. I jo em quedava estupefacte veient com feia parlar la gent. Cela pregunta a un home de la Pobla quant de vi ha begut, i l'home, segons Cela, contesta això: «Todo el que me dieron, mi amo, y aún un cuartillo más que me hicieron tragar con embudo y maniatándome las voluntades, puede crearme.» I jo no em puc creure que un pagès pallarès parli d'aquesta manera, «maniatándome las voluntades», i quan Cela comença a beure massa resulta que l'home li diu: «Repórtese, caballero, o doy parte a la autoridad!» Al Pallars no hi havia ningú -almenys en aquell temps- que fos capaç de dir «repórtese, caballero».

10. Cela manipula la realitat -manipular també és una activitat creativa- per construir la seva literatura, que es pot qualificar de moltes maneres, menys de realista. Se l'emporta sempre un fàcil -per a ell- domini de la riquesa lèxica, el sentit teatral dels diàlegs, el seu instint del ritme i de la contraposició de frases populars i brillants, amb una voluntat de clàssic.

11. Jo estava al seu costat -físicament, vull dir- el vespre que l'Acadèmia havia de votar l'acceptació de Cela com a membre. Compartíem un confortable sofà a l'hotel Colón, si no m'equivoco. Cela esperava una trucada de Madrid, que li anunciés l'elecció. La gent circulava pel vestíbul de l'hotel i no tinc idea de què parlàvem, en Cela i jo, mentre anaven passant els minuts i els quarts. No l'avisaven de cap telefonada. Fins que va arribar el moment: un grum clàssic, vestit de color de cafè amb llet i un casquet rodó al cap, es va acostar i va dir: «Don Camilo, tiene una llamada de Madrid.»

12. En Cela es va aixecar del sofà i va desaparèixer saló enllà. Vaig trobar que trigava, però no devia ser així. Quan va tornar, va seure altra vegada al meu costat i em va dir: «Ya está.» No puc garantir les xifres ni les paraules, però va afegir: «He tenido veintiseis votos.» Una petita pausa i la veu, sempre tan sonora, ara era una mica fosca: «Parece que dos han votado en blanco.» Estava irritat però de seguida es va dominar. Va cridar el grum i Cela li va ordenar: «Te subes a la habitación 231 y me traes una carpeta de color marrón que hay en la mesilla de noche.» El grum va dir «Sí, don Camilo» i va sortir disparat. No vaig tenir temps de pensar gaire, perquè el grum va tornar molt aviat amb la carpeta demanada. Estava a punt d'allunyar-se quan Cela el va aturar. «Espérate.» Va obrir la carpeta, en va treure uns papers i va dir al noi: «Que se manden inmediatamente estos telegramas.»

13. Dins la carpeta hi havia vint-i-vuit -els que fossin- telegrames ja redactats, a través dels quals Camilo José Cela agraïa a cada uns dels membres de l'Acadèmia que l'haguessin acceptat. Potser els dos vots en blanc no estaven previstos per Cela, però la resta sí. Després de dos anys d'«Operació Acadèmia», quant de temps feia que Cela ja tenia redactats i ben guardats en aquella carpeta marró tants telegrames com acadèmics?

14. Cela era un home ordenat. Molt ordenat. Una vegada parlàvem d'articles als diaris i em va ensenyar un paper que em va deixar admirat. Era un full gran, apaïsat. Quadriculat. Estava dividit verticalment en diverses columnes. I cada columna estava encapçalada per una referència: «Título» (dels articles). «Fecha de entrega.» «Fecha de publicación.» «Fecha de cobro.» Així tenia perfectament controlat cada article. Quan li vaig comentar que allò sí que era estar ben organitzat, Cela em va dir aquesta frase impagable, reveladora: «Es que yo soy la General Motors en

pequeño.»

Josep M. Espinàs

RELACIONS PARTICULARS

Espriu i una hora per afaitar-se
J. V. Foix i els dos bombons
Delibes i aquell feliç Formentor
Josep Pla i la dentadura postissa
C. J. Cella i la General Motors
Sagarra i el lladre Toñico

4a
edició

La Campana

Relacions particulars <http://lacampanaeditorial.com/livre-296/>

© Josep Maria Espinàs
© Edicions La Campana, 2007